

NATURA 2000 – súhrnná informácia na programe vlády SR a ďalšie úlohy

Vláda Slovenskej republiky na svojom zasadnutí 23. apríla 2008 prerokovala materiál **Prehľadnotenie sústavy NATURA 2000 – chránené vtáčie územia a územia európskeho významu**. Materiál obsahuje podrobný popis záväzkov, ktoré členské štáty EÚ majú v súvislosti s budovaním a ochranou sústavy NATURA 2000, ako aj právny rozbor možnosti prehľadnotenia navrhnutých území, požiadavky rezortov a závery. Vláda SR uznesením č. 256/2008 uložila ministrom životného prostredia, ministrom hospodárstva a ministrom dopravy, pôšt a telekomunikácií identifikovať strety záujmov a stanovila ďalšie úlohy – predložiť návrh na stanovenie vyššieho verejného záujmu a informáciu o vedeckom prehľadnotení sústavy NATURA 2000.

Čo bolo dôvodom predloženia tohto materiálu, čo obsahuje, čo z neho vyplýva a aké sú ďalšie kroky?

Slovenská republika ako členský štát Európskej únie sa v súlade s prístupovou zmlouvou zaviazala zabezpečiť ochranu 38 chránených vtáčích území (CHVÚ) a 381 území európskeho významu (ÚEV). Celková plocha CHVÚ predstavuje 23,3 % z územia Slovenska a celková plocha ÚEV je 11,7 % z územia Slovenska, pričom vzájomný prekryv týchto území je 29 % z územia nášho štátu.

V porovnaní s ostatnými členskými štátmi ide o relatívne veľkú výmeru, je však potrebné zdôrazniť dve skutočnosti:

Po prvé, väčšina území NATURA 2000 sa nachádza v už predtým vyhlásených národných parkoch, chránených krajinných oblastiach, chránených areáloch, prírodných rezerváciách a prírodných pamiatkach. V prípade CHVÚ ide o prekryv vyše 55 %, v prípade ÚEV je prekryv viac ako 86 %. Po druhé, zaradenie území do sústavy NATURA 2000 neznamená zákaz využívania územia, režim jeho ochrany závisí od predmetu ochrany konkrétneho územia. Obmedzenia využívania území NATURA 2000 sú dané stupňom ochrany, resp. v prípade chránených vtáčích území sú určené zakázané čin-

nosti. Naopak, obhospodarovanie území je podmienkou zachovania niektorých druhov alebo biotopov, napríklad lúk a na ne viazaných druhov.

Vysoký podiel území NATURA 2000 na celkovej rozlohe štátu je dôsledkom toho, že máme stále zachované prírodné hodnoty európskeho významu. Už pri vymedzovaní území však vznikli obavy, že NATURA 2000 bude viesť k obmedzeniu hospodárskeho a sociálneho rozvoja. Uznesením vlády SR č. 55/2007, ktorým bol schválený plán práce vlády SR na rok 2007, bolo preto ministrom životného prostredia SR uložené v spolupráci s ministrom pôdohospodárstva SR, ministrom hospodárstva SR, ministrom dopravy, pôšt a telekomunikácií SR a ministrom výstavby a regionálneho rozvoja SR prehľadnotiť sústavu NATURA 2000 – chránené vtáčie územia a územia európskeho významu. Materiál bol spracovaný v roku 2007 tak, aby obsahoval súhrnnú informáciu o sústave NATURA 2000, o procese jej budovania, o súčasnom stave a o možnostiach prehľadnotenia sústavy NATURA 2000 (v kapitolách I – VI, podrobnejšie údaje v prílohách 1 – 6 materiálu). S dotknutými ministerstvami boli spoločne sformulované požiadavky rezortov a závery (v kapitolách VII a VIII), ako aj návrh uznesenia vlády SR. Z údajov uvedených v materiáli vyplývajú hlavne tieto skutočnosti:

(i) NATURA 2000 je sústava chránených území na ochranu a zachovanie vybraných typov biotopov, ohrozených druhov rastlín a živočíchov a ich biotopov, ktoré sú významné z hľadiska Európskeho spoločenstva. Vytvorenie NATURA 2000 je jedným zo základných záväzkov členských štátov voči EÚ v oblasti ochrany prírody. Sústavu NATURA 2000 tvoria územia vyhlásené v súlade so smernicou Rady č. 79/409/EHS z 2. apríla 1979 o ochrane voľne žijúcich vtákov (CHVÚ) a územia vyhlásené v súlade so smernicou Rady č. 92/43/EHS z 22. mája 1992 o ochrane prirodzených biotopov, voľne žijúcich živočíchov a rastlín (ÚEV). V zmysle prístupovej zmluvy medzi členskými štátmi EÚ

Svišť vrchovský tatranský (*Marmota marmota latirostris*) je endemitom viazaným na pásno holín a skalných sutín nad kosodrevinou (foto: Ludmila Durbáková)

a SR predložila Slovenská republika Európskej komisii 28. apríla 2004 národný zoznam navrhovaných CHVÚ (schválený uznesením vlády SR č. 636 z 9. júla 2003) a národný zoznam navrhovaných ÚEV (schválený uznesením vlády SR č. 239 zo 17. marca 2004).

(ii) Otázka prehľadnocovania sústavy NATURA 2000 sa už vyskytla v jednotlivých členských štátoch EÚ pri praktickom uplatňovaní smernice o vtákoch a smernice o biotopoch. K samotnej možnosti prehľadnocovania sústavy sa osobitnými listami vyjadřila aj Európska komisia a Európsky súdny dvor v niekoľkých rozsudkoch. Z analýzy uvedených dokumentov Európskej komisie a Európskeho súdneho dvora vyplýva, že prehľadnotenie sústavy NATURA 2000 je možné iba v prípade: (1) vedeckej chyby, ktorá sa urobila pri klasifikácii území, toto musí byť vedecky odôvodnené, (2) prirodzeného zničenia predmetu ochrany. Tu sú však podľa usmerenia Európskej komisie ďalšie 3 podmienky: (a) zničenie predmetu ochrany nesmie vyplývať z nedostatku primeraného manažmentu; (b) územie sa medzičasom nestalo významnou lokalitou s pravidelným výskytom ďalších druhov alebo biotopov a (c) územie nie je významné pre integritu územia, napríklad nie je „nárazníkovou“ zónou alebo potenciálnym územím pre revitalizáciu. Overovanie údajov podľa uvedených kritérií sa začalo v roku 2007 a pokračuje v rámci finančných možností predovšetkým v rámci monitoringu výskytu druhov a biotopov pre pravidelné správy Európskej komisii.

Na základe dosiaľ zistených údajov boli uskutočnené korekcie rozlohy území, ktoré sa v prípade CHVÚ zohľadnili pri spracovávaní návrhu vyhlášok MŽP SR (spracovanie návrhu na parcelný stav, vypustenie intravilánov obcí). Celková zmena rozlohy CHVÚ oproti národnému zoznamu predstavuje viac ako 82 000 ha, čím percento výmery CHVÚ vo vzťahu k výmere Slovenskej republiky kleslo z 25,2 % na 23,3 %.

ÚEV Tatry - Tatry s výskytom mnohých druhov a biotopov európskeho významu (foto: Ján Černecký)

(iii) Napriek dôležitosti, akú Európska komisia pripisuje sústave NATURA 2000, nie je realizácia investičných aktivít v nej v princípe zakázaná. Pre povolenie aktivít je dôležité, aby boli územia vyhlásené a aby činnosti, ktorých realizácia je v území plánovaná, boli v súlade so smernicou o biotopoch posúdené z hľadiska ich možného vplyvu na priaznivý stav predmetu ochrany toho-ktorého územia. Ak z posúdenia vyplynie, že projekty nebudú mať významný vplyv na predmet ochrany dotknutého územia NATURA 2000, môžu byť povolené. Povolené však môžu byť aj projekty s pravdepodobným významným (negatívnym) vplyvom na územie NATURA 2000, ak ich verejný záujem prevažuje nad verejným záujmom ochrany dotknutých území NATURA 2000. Podmienky povoľovania plánov alebo projektov sú užšie vymedzené v prípade výskytu tzv. prioritných druhov európskeho významu alebo prioritných biotopov európskeho významu v súvisiacej časti územia NATURA 2000.

(iv) Možnosti povoľovania a realizácie plánov a projektov boli prerokované s dotknutými rezortmi a na základe rokovania boli stormulované závery a návrh ďalšieho riešenia, premietnutý do návrhu uznesenia vlády SR. V uznesení vlády SR č. 256 z 23. apríla 2008 bolo uložené:

1. ministrom životného prostredia SR a ministrom hospodárstva SR do 30. 9. 2008 identifikovať možné rozdiely medzi verejným záujmom rozvoja cestovného ruchu, dobývania a využívania nerastných surovín a energetiky a záujmami sústavy NATURA 2000;
2. ministrom životného prostredia SR a ministrom dopravy, pôšt a telekomunikácií SR do 30. 6. 2008 identifikovať možné rozdiely medzi záujmami rozvoja cestnej a železničnej infraštruktúry a záujmami ochrany sústavy NATURA 2000;
3. ministrom životného prostredia SR do 30. 6. 2009 predložiť vláde prehodnotenie sústavy NATURA 2000 (CHVÚ a ÚEV) na vedeckom základe;
4. ministrom životného prostredia SR v spolupráci s ministrom dopravy, pôšt a telekomunikácií SR do 31. 1. 2009 predložiť vláde návrh postupu pre stanovenie vyššieho verejného záujmu v súlade s článkom 6 smernice Rady č. 92/43/EHS o biotopoch;

5. ministrom životného prostredia SR pri vyhlásení a ochrane území sústavy NATURA 2000 postupovať podľa požiadaviek jednotlivých rezortov uvedených v kapitole VII materiálu.

Pre plnenie jednotlivých úloh sa už v máji 2008 uskutočnili viaceré stretnutia dotknutých ministerstiev a ich inštitúcií s cieľom identifikovať konkrétne stretý záujmov a navrhnúť možnosti ich riešenia. Spracované sú mapové podklady prekrývajú území NATURA 2000 a zámerov rozvoja dopravnej infraštruktúry, ako aj dobývacích priestorov, chránených ložiskových území a prieskumných území. Po korekcii údajov bude vykonaná analýza, ktorá by mala priniesť odpoveď na otázku, ktoré oblasti z hľadiska ochrany sústavy NATURA 2000 nie sú problematické, v ktorých oblastiach činnosť nemožno povoliť a v ktorých oblastiach je možné ďalej rokovať. Zatiaľ nedoriešené sú stretý záujmov s rozvojovými oblasťami cestovného ruchu. Vo vzťahu k územiám NATURA 2000 sú analyzované CHVÚ, ÚEV, ako aj doplnok národného zoznamu navrhovaných ÚEV, ktorý je zatiaľ spracovaný len v štádiu vedeckého návrhu. Ide o územia, ktoré je SR v zmysle požiadaviek Európskej komisie povinná predložiť na zabezpečenie dostatočnej ochrany vybraných biotopov a druhov európskeho významu.

Čo dodať na záver?

Na záver je potrebné zdôrazniť, že materiál mal, okrem sústredenia veľkého množstva podkladov, významný prínos aj pre spoluprácu s ďalšími rezortmi. Znovu sa potvrdila skutočnosť, že najčastejšou príčinou konfliktov je chyba v komunikácii a že riešenie konfliktov je možné len spoločne. Ministerstvo životného prostredia SR si mimoriadne cení súčinnosť, konštruktívnosť a podporu rezortov.

A úplne na záver je potrebné pripomenúť, že zachovanie prírodných hodnôt nemôže byť len cieľom ochrany prírody. Zdravá príroda je predpokladom harmonického rozvoja spoločnosti, príroda je cenná nielen pre život vybraných druhov, ale aj pre plnohodnotné životné prostredie človeka, a je aj podmienkou existencie cestovného ruchu a fungovania ekonomiky.

Prioritný biotop penovcového prameniska s charakteristicky vyzrážaným vápnikom na stielkach machorastov, typickými ostrícami a prvosienkou pomúčenou (foto: Martina Mihaliková)

Materiál *Prehodnotenie sústavy NATURA 2000 – chránené vtáčia územia a územia európskeho významu* je verejne prístupný na webovej stránke Úradu vlády SR (www.rokovania.sk), (pozn. red.: Prílohy č. 2 a 6 k tomuto materiálu sú v prílohe, s. 27 - 33). Zdrojom informácií o NATURA 2000 je stránka Štátnej ochrany prírody SR (www.sopsr.sk/natura/), na ktorej sú sústredené odborné podklady, právne predpisy, vrátane rozsudkov Európskeho súdneho dvora a interpretačných príručiek a usmernení Európskej komisie, publikácie a ďalšie aktuálne informácie.

RNDr. Jana Durkovášová
MŽP SR

Organizátori konferencie spoločne upresňovali konečné formulácie účastníkmi konferencie navrhnutých odporúčaní (foto: Tomáš Kizek)

O územiach NATURA 2000 v národných parkoch

Odpovedať na základné otázky ochrany prírody v územiach NATURA 2000 v súčasnosti bolo hlavným cieľom konferencie s názvom *Aktuálne otázky ochrany prírody v územiach NATURA 2000 v národných parkoch*, ktorú zorganizovala Slovenská agentúra životného prostredia pod záštitou Ministerstva životného prostredia SR vo Vrátnej doline v dňoch 12. až 13. júna 2008.

Účastníci konferencie hľadali odpovede a optimálne postupy v riešení otvorených problémov ochrany prírody v územiach NATURA 2000 v smere zainteresovania odbornej a kompetentnej verejnosti prostredníctvom predstavenia vôle a prístupnosti rezortu životného prostredia k hľadaniu nových prístupov k ochrane prírody a pokračovania v konštruktívnej spolupráci s neštátnymi subjektmi národného významu.

Súčasťou programu konferencie boli odborné prednášky o navrhovanej sieti chránených území NATURA 2000 na Slovensku, kategorizácii chránených území podľa Svetovej únie ochrany prírody IUCN a rôznych spôsobov manažmentu v národných parkoch, ďalej o problematike bezzásahovosti a riadenia využívania chráneného územia, či ekologickej únosnosti územia. Na záver rokovania účastníci konferencie prijali tieto spoločné závery a odporúčania konferencie (pozri prílohu, s. 33).